

MİLLÎ MÜCADELE'YE TEPKİ: ŞEYH RECEP OLAYI

Yrd. Doç. Dr. İZZET ÖZTOPRAK

Ekim 1919 başında, Kuva-yı Milliye'nin çalışmalarının ve dış politika-daki başarısız girişimlerinin sonucunda Damad Ferit Paşa hükûmeti düşmüş yerine Ali Rıza Paşa hükûmeti geçmişti. Bu hükûmet kısmen de olsa Heyet-i Temsiliye ile işbirliği yapmak istediği sıralarda, Mustafa Kemal Paşa ve arkadaşları aleyhinde olanlar çalışmalarına son vermiş değildilerdi. Bunların kıskırtmaları ile Türkiye'nin çeşitli bölgelerinde ulusal birliği zedeleyici birtakım hareketler meydana geldi. İşte bu çeşit olaylardan birisi de Mustafa Kemal Paşa'nın, İstanbul hükûmeti temsilcisi Salih Paşa ile buluşmak üzere Amasya'ya gittiği sıralarda oluştu.

Şeyh Recep, Ahmet Kemal ve Celâl isimli üç şahıs Sivas'tan üç telgraf çekmişlerdi. Telgraflardan Amasya'da bulunan Salih Paşa'ya gönderilen ile İstanbul'a Padişah'a çekilen telgraf 18 Ekim 1919 tarihini, Mustafa Kemal Paşa'ya - Amasya'da bulunmakta idi - gönderilen ise 19 Ekim tarihini taşımaktaydı. Telgrafların Sivas postahanesinden çekilmesi sırasında Şeyh Recep ve arkadaşları postahanedeki memurları tehdit etmişler, bunlardan kendileriyle ilişkisi olduğu belirtilen¹ birini kandırarak padişah katına telgrafın çekilmesini sağlamışlardı. Gelişmelerden Sivas Telgraf Başmüdürü sayesinde haberdar olan ve bunları Atatürk'e uzun uzadıya yazıyla bildiren Sivas Valisi Reşit Paşa, olayın gelişmesinin sözkonusu olduğu sırada, bunun önüne geçildiğini, alınan gerekli seri ve şiddetli önlemler sayesinde buna benzer olayların önlendiğini ileri sürüyordu. Aslında Mustafa Kemal Paşa, olaya neden olan şahısların cezalandırılmasını Reşit Paşa'dan istemiş, o da, Recep ve arkadaşlarını tutuklamış idi. Fakat Vali, olayı küçümser bir tutum içinde görmüştü. Çünkü, gelişmeleri, "tahaddüs eden şu vakanın haddi zatında ehemmiyeti yok ise de .." şeklinde değerlendirirken, "bu hadise yüzünden memlekette sükun ve inzibatın muhtelif" olacağını kabul etmemişti².

¹ Sivas Valisi Reşit Paşa'nın Mustafa Kemal Paşa'ya gönderdiği 20 Ekim 1919 tarihli yazı. Mustafa Kemal Atatürk, Nutuk, Cilt III, s. 1114. Onüçüncü Basılış, İstanbul 1973.

² Not 1'de anılan yazı. Dahiliye Nazırı Şerif Paşa kendisiyle yapılan mülakatta Şeyh Recep ve arkadaşlarının tutuklandığını, adliye müfettişinin tahkikat için Sivas'a gideceğini açıklamıştır. *İkdam*, 31 Ekim 1919, n. 8161, s. 1. Diğer taraftan Mustafa Kemal'in isteği

Etkilerini biraz sonra açıklayacağımız bu üç telgrafta neler dile getirilerek, nelere ve kimlere karşı çıkmıştır?

Bunlardan Salih Paşa'ya gönderilen telgrafı, Mustafa Kemal Paşa, onun Amasya'ya gelmesi üzerine kendisine verdimiş ve Şeyh Recep ile arkadaşlarının İstanbul hükûmetince cezalandırılmasını istemişti. Bu telgrafta; "aylardan beri memleketimizde cereyan eden hâli anlamak ve mahiyet-i meseleye vukuf peyda etmek üzere..." Salih Paşa'nın Sivas'a gelmesi isteniyordu³. 19 Ekim 1919 tarihinde Mustafa Kemal Paşa'ya çekilen telgrafta da aynen şunlar yer almıştı: "Ahalimiz, Padişah ve hükûmet efkârını bizzat Salih Paşa'dan veyahut emin bir lisandan işitmedikçe aradaki ihtilâfa hâllolunmuş nazariyle bakamayacaktır. Binaenaleyh, iki şıktan birini ihtiyâra mecburiyetinizi arz ederiz"⁴. Bu telgrafta bir tehdit kokusu vardı ve açık anlamı şuydu: Sen orada Salih Paşa ile konuşup, onunla anlaştık ve İstanbul hükûmeti ile ortak kararlara vardık desen bile sana inanmayız! Telgrafın ikinci şikkına gelince; burada şu söylenmek isteniyor: Ya sen aradan çekilirsin ve biz padişahımızla, onun adamlarıyla karşı karşıya kalırız. Yahut da senin arkandan gitmeyiz. Bu işin nasıl gerçekleştirileceği de yine bu üç şahsın anlatımıyla İstanbul telgrafhanesi idarecilerine karşı şöylece dile getirilmişti: "...Padişahımıza çektiğimiz bu telgrafları yerine ulaştırmayan din ve devlet hainidir. Kan dökülmesine sebep olacaktır..."⁵

Padişah'a çekilen 18 Ekim 1919 tarihli telgrafa gelince; burada kısaca şunlar yer almıştı⁶: "...itimad-ı hümayunlarına hâmil bulunduğunu etrafa yayan Mustafa Kemal Paşa'ya, suçlarını örtmek isteyen küçük bir grup da

üzerine olmalı ki, Amasya'da bulunan Salih Paşa da 21 Ekim 1919 günü Sivas vilâyetine gönderdiği yazıda, padişaha telgraf çekme cesaretinde bulunan Şeyh Recep Efendi hakkında telgraf başmüdüriyeti tarafından vaki şikâyet üzerine hükûmetçe yapılmaya başlanan tahkikat sonucunun bildirilmesini istiyordu. Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, Atatürk Özel Arşivi, Klâsör 10, Dosya 33, Fihrist 11.

³ Nutuk, Cilt I, s. 250. Bu telgrafın altında; "An evlâdı Semseddin Sivasî, Recep Kamil, Zaralızade Celâl ve İlyaszade Ahîmet Kemal, ulema, eşraf, tüccar ve esnaftan yüz altmış mührü havidir" yazılıydı.

⁴ Nutuk, Cilt I, s. 250.

⁵ Atatürk Özel Arşivi, Klâsör 10, Dosya 33, Fihrist 11 (Sivas Valisi Reşit Paşa'nın Amasya'da Bahriye Nazırı Salih Paşa'ya gönderdiği yazı). Ayrıca, *Tasvir-i Efkâr*, 25 Ekim 1919, n. 2881, s. 1. Ruşen Eşref'in Amasya çıkışı telgrafı. Şevket Süreyya Aydemir, Tek Adam, Cilt I, s. 130.

⁶ Telgrafın metni için; Nutuk, Cilt I, s. 252; *Alemdar*, 24 Ekim 1919, n. 312, s. 1; *Pe-yam*, 25 Ekim 1919, n. 82, s. 1 ve aynı tarihli *İkdam*, n. 8155, s. 3. Padişah'a çekilen bu telgraf ilk kez 24 Ekim 1919 tarihli *Alemdar*'da yer almıştı.

katılmıştır. Kendilerini milli iradeyi temsil ettikleri suretinde gösteriyorlar. Padişahımıza ve Halifemize her suretle bağlı bulunan bizler, Salih Paşa ile Başyaver Naci Beyefendi'nin Amasya'ya gönderildiklerini duyduk ve kendilerini, ahali arasındaki heyecanı gidermek için ulema, esnaf ve tüccardan iki yüzden fazla imzalı bir telgrafla Sivas'a davet ettik, cevap alamadık. Kamuoyunun ne merkezde olduğunu görmeleri için bu kişilerin Sivas'a gönderilmelerini rica ederiz..."

Bu telgraflar karşısında Mustafa Kemal'in tutum ve davranışlarının nasıl belirdiğine gelince; Sivas Valisi Reşit Paşa ve Sivas'ta bulunan Heyet-i Temsiliye üyeleriyle yazışmalar yaparak gelişmeleri ayrıntılarıyla öğrenen, alınması gerekli inzibat ve kovuşturmaya yönelik önlemleri bildiren Atatürk, - bunlarla ilgili olarak - Amasya'dan, Sivas'daki Heyet-i Temsiliye üyelerine gönderdiği telgrafta şu noktalara değinmişti: "Şeyh Recep ve hempalarının Sivas'ta Zât-ı Şahane'ye çektikleri telgrafnameyi *Alemdar* gazetesi bugün neşretmiş ve Sivas'ın hâl-i heyecan ve galeyanda bulunduğu dair mütalâatta ilave etmiştir. Bu mütalâat meyanında ahalden cebren birçok para topladığımız yalanı da mündericidir. Vilâyet heyet-i merkeziyesi ve icap eden esnaf ve ayanın imzaları tahtında ihzar olunacak tekzipnamenin umum matbuatla neşredilmek üzere Matbuat Cemiyeti Reisi Velid Bey'e keşidesinin temin..."⁷.

Mustafa Kemal'in 24 Ekim 1919 tarihli bu yazısına, 26 Ekim 1919 günü gönderilen Heyet-i Temsiliye'nin cevabî yazısında "Vali Paşa Hazretleriyle esnaf ve ahali tarafından tekzipnamelerin yazıldığı maruzdur" deniliyordu⁸. Mustafa Kemal Paşa'nın konuyla ilgili tepki ve değerlendirmeleri sadece tekzip telgrafının çekilmesini istemek ve bunu sağlamakla kalmadı. O, kendisinin telgrafta iddia edildiği gibi Padişah'ın "itimad-ı hümayununa hamil olduğunu" yayarak zora başvurmaya girişip girişmediği sorulduğunda Amasya'da, *Tasvir-i Efkâr* gazetesinin muhabiri Ruşen Eşref Bey'e şunu söylemiştir: "Bittabi böyle birşey olamaz. Rütbem ve nişanlarım irade-i seniye ile benden nez edildiği cümlelerin resmen malumu olduğu halde böyle bir söz söyleyip söyleyemeyeceğimi mantığın halline bırakıyorum. Benim böyle bir sahtekârlığa tenezzül edecek mahiyette bir adam olmadığımı dünya anlamıştır. ..." ⁹. Mustafa Kemal Paşa, bu telgraf-

⁷ Atatürk Özel Arşivi, Klâsör 10, Dosya 33, Fihrist 14.

⁸ Atatürk Özel Arşivi, Klâsör 10, Dosya 33, Fihrist 14-4.

⁹ *Tasvir-i Efkâr*, 25 Ekim 1919, n. 2881, s. 1 Ruşen Eşref Bey'in sorusu üzerine verdiği cevap.

ları ve Sivas'ta bulunan Heyet-i Temsiliye üyelerinin tutumunu Nutkunda değerlendirirken açık bir şekilde şunları ifade etmektedir: "Biz, bütün memleketi ayıltmak ve aydınlatmakla uğraşıyoruz. Fakat düşmanlarımız da bize karşılık her yerde ve hatta bulunduğumuz, her suretle hâkim olduğumuz Sivas şehrinde bile, habisliklerini yaptırarak alçak vasıtalar bulmakta muvaffak oluyorlar. Bütün ikazlarımıza, ihtarlarımıza rağmen, şahsen kaybolur kaybolmaz Sivas'daki zevatın görülen dalgınlığı, her yerde ne kadar kayıtsızlıklar ve müsabahalar vukubulmuş olduğuna çok güzel bir misal teşkil eder." Atatürk, yine Nutkunda şunu da ifade ediyor; "Sivas'tan yükseltilen bu sadanın düşmanlar için ne kadar kuvvetli ve mühim olduğu takdir olunur"¹⁰.

İstanbul'a padişah katına, gerçekte üç kişinin istek, tehdit ve baskılarına uyan ve bunlarla dayanışma halinde bulunduğu, resmî yazışmalara geçmiş olan Nazmi Bey¹¹ ismindeki bir telgraf memurunun yardımıyla çekilen telgrafın gerçeği yansıtmadığı ve Sivas halkı ile ileri gelenlerinin düşüncelerini taşımadığı konusunda gönderilen tekzip telgrafında, üzerinde durulan hususlar kısaca şunlardı: "Sivas'ta küçük bir ekalliyeti bile temsil etmeyen kısa akıllı bir şahıs ...safdılleri kandırarak imza aldıkları ...mabeyn-i hümayuna çekmeye cüret ettikleri telgrafnamenin mealine muttali olduk... üç şahısa, muhitte ne fikrî, ne de içtimaî hezeyannamenin ancak kendi şahıslarının fikirlerinin tercümanı olabileceğini katiyetle beyan eyeriz... millî emellerin gerçekleşmesi için sönmez bir azim ve sarsılmaz bir iman ile çalışan memleketimizde ...bu yerler ahalişi para toplamak gibi hasis bir isnat ve iftirayı da kemal-i nefret ve şiddetle red ve tekzip eyeriz... vahdet-i milliyenin nezih cereyanına el uzatmak isteyen şerirlerin âmme vicdanının pâk hükmüne tevdiini..."¹²

¹⁰ Mustafa Kemal Atatürk, Nutuk, Cilt I, s. 251 ve 253. Atatürk'ün Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti vasıtasıyla halktan zorla para toplattığı konusunda *Alemdar* gazetesinin iddia ve yayınlarının gerçeği yansıtmadığına ilişkin önemli bir belge olarak zamanın Sivas Valisi Reşit Paşa'nın, Şeyh Recep olayı ile ilgili olarak Dahiliye Nezareti'ne gönderdiği yazıda yer alan şu cümleleri buraya alıyoruz "...Alemdar gazetesinin ...katiyen aslı olmadığı halde Sivashıların heyecan ve galeyanından ve cemiyetçe halktan zorla para toplandığından nifakcuyane bir suretle bahseylemesi memleketin hayat ve memar meselesi mevzubahis olduğu bir sırada sükut-u ahlakın en bariz bir numunesi telakki edilmeye şayandır..." Atatürk Özel Arşivi, Klasör 10, Dosya 33, Fihrist 14-3.

¹¹ Atatürk Özel Arşivi, Klasör 10, Dosya 33, Fihrist 45. "...çünkü dün akşamki muhabereyi diğer memurların reddine rağmen bunlardan Nazmi bizzat telgrafi çekerek memurları da müşkül bir vaziyete düşürmüştür..."

¹² *İkdam*, 28 Ekim 1919, n. 8158, s. 4; *Türk Dünyası*, 28 Ekim 1919, n. 61, s. 1. Ayrıca, 28 Ekim tarihli İfham, Yeni Gün, ve diğer İstanbul gazeteleri.

26 Ekim 1919 tarihli ve Sivas çıkışlı olan bu telgrafın altında başta Müftü olmak üzere Belediye Başkanı, ulemaya mensup olanlar, ayan ve eşraf, vilâyet meclisi azaları, tüccarlar, ticaret odası üyelerinden bazılarının isimleri bulunmakta, toplam 45 kişinin imzası yer almaktaydı. Bu telgraf, Padişah'a çekilen telgrafın gerçekte Sivas'tan 200 kişinin imzasını taşımadığı sadece Şeyh Recep ve iki arkadaşı yani üç kişi tarafından gönderilmiş olduğunu ortaya çıkardı. Böylece Şeyh Recep ve arkadaşları hakkında en doğru bilgiyi Sivas Müftüsü ile birçok itibarlı kişinin imzalarını taşıyan telgraf ortaya koymuş oldu. Oysa, bu telgraf İstanbul'a ulaşıp gazetelerde yayınlanmadan önce, 24 Ekim 1919'da *Alemdar*'da yayınlandığını daha önce belirtmiş olduğumuz Şeyh Recep ve iki arkadaşının Padişah katına çektikleri telgraf, İstanbul basınında çok şiddetli biçimde karşılıklı suçlamalara varan eleştirilere sebep oldu. Bu eleştiriler *Tasvir-i Efkâr* gazetesinin, Amasya muhabiri kanalıyla elde etmiş olduğu ilk bilgileri 25 Ekim 1919 tarihli sayısında yayınlamasıyla başlamış, aynı konuyla ilgili diğer gazetelerde de başyazılar yer almıştı.

Ruşen Eşref'in, Amasya'da, Mustafa Kemal Paşa ile yaptığı görüşme ve konuşmalara dayalı olarak gönderdiği 27 Ekim 1919 tarihli *Tasvir-i Efkâr*'da yer alan haberlere göre; Kuva-yı Milliye başkanları arasında anlaşmazlığın sözkonusu olmadığı ve olamayacağı, Salih Paşa ile Millî Teşkilât'ın Heyet-i Murahhasası arasında da hiçbir anlaşmazlığın bulunmadığını ve nihayet Hareket-i Milliye aleyhine "mahud fesad âmiz telgrafnameyi keşide ettirenlerin Şeyh Recep Efendi ile Kemal ve Celal Efendiler namlarında yalnız üç şahıstan ibaret" olduğunu ortaya çıkarıyordu.

Öte yandan *Alemdar*, *Peyam* ve *Türkçe İstanbul* gazeteleri 25 Ekim 1919 tarihli *Tasvir-i Efkâr*'da yayınlanan ve Ruşen Eşref imzasıyla gönderilen habere sert şekilde karşı çıktılar. Üzerinde en fazla durdukları hususlardan biri de Millî Hareket'e İttihatçılığın ve İttihatçıların karıştığı iddiası idi. Peki neydi bu haber? Haberde şunlar yer almıştı: Şeyh Recep'in şeyh olmadığı halde bu lakabı taşıdığı, yarı meczub olduğu, Millî Hareket'in sevk ve yönetiminde dahiyane sandığı oy ve düşüncelerinden yararlanılmadığı, kendine özgü saçma telkinleriyle halkı kandırmaya yeltendiği, bunun üzerine siyasal davranış değişikliği göstererek Hareket-i Milliye'nin kendisi ve yandaşları tarafından yönetilmesi gerektiğini savunmaya başladığı, bunda da başarılı olamayınca milletvekili seçilmek için halk ile ilişki kurmaya çalıştığı, bu girişiminde de başarılı olamayınca Bahriye Nazırı Salih Paşa'nın daha önceleri Amasya'da bulunmuş olmasından yararlanmaya kalkarak onu Sivas'a sözkonusu olan telgrafla davet eder. Bu telgrafa kendi-

siyle birlikte Ahmet Kemal, Zaralızâde Celal ve yüzbaşılıktan emekli İbrahim isimindeki kişiler imza koyarlar. Bu arada Zât-ı Şahaneye bir telgraf çekilmesini de ilgili memurları tehdit ile sağlarlar. Ertesi gün memurların şikayeti üzerine Sivas Valiliğince tutuklanarak hakkında adli takibat başlatılır.

Bu haberin yayınlanmasıyla birlikte Şeyh Recep hakkındaki bilgilerin gerçeği yansıtmadığı, onun ilim ve tahsil sahibi olduğu, soylu bir aileye mensup bulunduğu v.b. iddialar bazı gazetelerce ortaya atılmıştı.

Şeyh Recep'in özelliklerine ve karakterine ilişkin olan bu bilgilerden bir kısmı ayan üyesi Aristidi Paşa'nın açıklamasıyla Sivas'tan gönderilen bir telgrafa dayanıyordu. Aristidi Paşa'nın Millî Mücadele'ye bütünüyle karşı olan *Peyam* gazetesinin 29 Ekim 1919 tarihli sayısında yayınlanan mektubunda "Şemsi Sivasî Hazretleri ahvadından olan mumaileyh Şeyh Recep Efendi meczup değil, bilâkis memleketin dirayet ve kiyasetle maruf-ı âkil ricalinden ve fikr-i selim erbabından olduğu..." yer almıştı. Bu düşünce ve iddiaları destekler ve pekiştirir nitelikte olan, kaynağı "Sivaslı maruf bir zat"? olarak gösterilen bir yazı da, Atatürk'ün Nutkunda vatan hainliği ile anılan Sait Molla'nın *Türkçe İstanbul* gazetesinde yer almıştı¹³. Buna göre Şeyh Recep; "Sivas'ta en nafiz ve en âkil ve en namuslu kimselerden biriydi... Vasıf Bey de bir gazeteciyle görüştüğü sırada bu zevatın Sivas Kongresi'nin aleni olmasını istediklerini söylemiştir ki¹⁴, bu suretle bu zevatın ne kadar durbin oldukları anlaşılır".

Bu tür düşünceleri yineleyen ve savunan bir yazı da, 27 Ekim 1919 tarihli bazı İstanbul gazetelerinde¹⁵ yer almıştı. Bu yazı, Sivaslı Hamza Beyzâde Abdullah Behçet ve Sivaslı Gazzaz Osman Paşazâde Halid Cevdet imzalı ve Sivas çıkışlı idi. Yazının özünde, Şeyh Recep'in asil bir aileye mensup, yüksek öğrenim görmüş, yüksek seviyeli bir vatansever olduğu ileri sürülmüştü. Buna kanıt olarak da biraz önce sözkonusu edilen Aristi-

¹³ *Alemdar*, 27 Ekim 1919, n. 315, s. 3'den *Türkçe İstanbul*.

¹⁴ *Vakî* gazetesinin 27 Ekim 1919 tarihli sayısında Vasıf Bey'le yapılan söyleşide bu noktayla ilgili olarak yer alan cümleler şöyleydi: "Kongre inikat ettiği sürede Sivas'dan muhahas intihap edilmeye çalışmışlardır. Ahali kendilerini intihap etmemiştir. Bunun üzerine kongreye müracat ederek müzakereatın âleni olmasını ve kendilerinin sami sıfatıyla hazır bulunmalarını istemişlerdir. Kongre bu talebi müzakereye koymuş, reddetmiştir".

¹⁵ 27 Ekim 1919 tarihli *Peyam* ("Bir Hakikat Dolayısıyla" başlıklı yazı) ve aynı tarihli *Alemdar* ("Sivas Telgrafı, Şeyh Recep Meczub mu" adlı yazı). Bu telgrafın altındaki cümleler çok dikkat çekici idi ve tehditkâr bir hava taşıyordu: "... ümid ederiz ki üç beş cüretkâr için Amasya seyahatini kabul eden hükümet, milletin feryad-ı meşruunu görmek ve dinlemek tenezzülünü ihtiyar eyler de nasıl bir komedyaya karşısında kaldığına kanaat hasıl eder".

di Paşa'nın mektubu gösterilmişti. Gerçek, Aristidi Paşa'nın mektubunda ve Sivas'tan gönderilen yazıda yer aldığı gibi miydi? Gerçek neydi? Bu sorunun yanıtını, bir arşivde bulduğumuz Sivas Valisi Reşit Paşa'nın Dahiliye Nezareti'ne gönderdiği rapordan aldığımız şu cümlelere dayanarak veriyoruz:

"... Bu adam ahaliden atfen şeyh lakabını taşımakla beraber sivildir. Tekkesi ve bilfiil meşihati yoktur. Elyevm vilâyet encümeni muvakkat azasındandır... mecnun değildir, fakat akıllı da değildir. Memleketçe inadiyla marufdur. Kendisini Platon addeder... falcılıkla iştigali meşhurdur... bütün millete şamil olan ciddi bir teşebbüste, önyak olduklarını zanettiği bazı zevatın ittihatçı oldukları düşüncesiyle bu hareketin kendi ve hempaları tarafından idare edilmesi lüzumunu ileri sürmeye başlamış... Salih Paşa'ya telgraf çekerek..."¹⁶.

Şeyh Recep ve iki arkadaşının girişimlerinde, ilişkilerinde yabancıların etkisi olmuş muydu? Yani Şeyh Recep olayında yabancı parmağı var mıydı? Bu hususlarla ilgili olarak Atatürk'ün Nutkunda bazı kayıtlar var. Bunlardan biri, düşmanların Şeyh Recep'e gerçekten önemli rol ifa ettirmiş olmalarıydı. İngiliz Muhipler Cemiyeti'nin başkanı olan ve para ile emirleri İstanbul'da İngiliz Gizli Teşkilâtı'ndan sağlayan¹⁷ Sait Molla'nın Rahip Frew'a yazdığı 24 Ekim 1919 tarihli mektupta Sivas olayı ile olan ilişkiyi gösteren şu satırlar yer alıyordu: "Sivas vakasını nasıl buldunuz? Biraz düzensiz ama yavaş yavaş düzelecek"¹⁸.

Yabancıların Şeyh Recep ve arkadaşlarıyla olan ilgi ve ilişkilerini saptayan bir başka kaynak Heyet-i Temsiliye Tutanakları'dır. 16-28 Kasım 1919 tarihleri arasındaki toplantıları kapsayan bu tutanakların 20 Kasım 1919 tarihli oturumla ilgili olanında Sivas polisinin şehirdeki yabancılara ait raporu görüşülürken şu konuşmalar yapılmıştı:

Reis Paşa- Bu İtalyan zabiti geldiği günden beri daima bu Karakin Efendi'yle ve daha birtakım Ermenilerle, Şeyh Recep ve rüfekasıyla daima temasta bulundu. İngiliz Sulter de bunları aradı ve daima meşgul oldu. Şeyh Recep ve rüfekası vasıtasıyla, Sivas'ta bizce şayan-ı arzu olmayan fi-

¹⁶ Atatürk Özel Arşivi, Klasör 10, Dosya 33, Fihrist 14-3 ve 11.

¹⁷ Şevket Süreyya Aydemir, Tek Adam, Cilt I, s. 132.

¹⁸ Nutuk, Cilt I, s. 253. Atatürk Nutkun bir başka yerinde şöyle diyor: "...An evladı Şemseddini Sivasî diye imza atan bu miskin ve âdi şahsın bundan sonra da düşman âleti olarak irtikâp eyleyeceği habasetlere tesadüf edeceğiz" diyor.

kirler ve talimat vermiş olurlar... yani bunlar tarafından bizim aleyhimize bir tertip vardır...

Bekir Sami Bey - Şeyh Recep'in İtalyan ve İngilizlerle görüşmesi nazarı dikkati celbetmeli idi. Hükümetin vazifesidir¹⁹.

Tutanaklardaki bu cümleler, "Sivas Olayı" şeklinde dönemin basınında yer aldığını gördüğümüz 1919 Ekim'inin 18. ve 26. günleri arasında en aktif ve biraz da karmaşık bir biçimde yaşanan gelişmelerden sonra Şeyh Recep ve arkadaşlarının birtakım görüşmeler yaparak Millî Hareket'e karşı bir çeşit yabancı ilgi ve desteği aradıklarını göstermiyor mu? Onların bu tür hareketleriyle ilgili diğer bir kaydı İngiliz belgelerinde görüyoruz. İngiliz Askerî İstihbarat Teşkilâtı'nın İstanbul şubesinde hazırlanan 7-14 Ocak 1919 günlerini kapsayan haftalık raporda, yani tebliğimizin konusunu teşkil eden olaydan yaklaşık üç ay kadar sonra dahi Şeyh Recep ve arkadaşlarının çalışmaları yer alıyordu. Buna göre; Ankara Valiliği'nin 3 Ocak 1920 tarihinde İçişleri Bakanlığı'na gönderdiği raporda "üç ay önce milliyetçilerle çatışmaya giren Şeyh Recep ve taraftarlarının Kayseri ve çevresindeki anti-nasyonalist grupları örgütlediği" yer almakta, bunların, "İngilizlerce Anadolu'ya gönderilecek büyük bir ordunun, milliyetçileri silip süpürerek anti-nasyonalistlerin böylece zarar ziyandan kurtarılacakları" söylentilerini yaydıkları ve halkı kışkırtmaya çalıştıkları belirtilmekteydi²⁰.

Bütün bu kayıtlar Şeyh Recep ve arkadaşlarının hem çıkardıkları olay sırasında, hem de olayın üzerinden birkaç ay geçtikten sonra bile yabancı temsilci ve güçlerinin ilgi alanı içinde olmalarının yanısıra doğrudan temaslara varan ilişkiler içerisinde bulduklarını göstermektedir.

¹⁹ Heyet-i Temsiliye Tutanakları, Hazırlayan: Uluğ İğdemir, Türk Tarih Kurumu Yayınları XVI. dizi, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1975, s. 76.

²⁰ Bilâl N. Şimşir, İngiliz Belgeleri'nde Atatürk (1919-1938), Cilt I, Nisan 1919, Mart 1920, s. 329. Haftalık Gizli Rapor. Türk Tarih Kurumu Yayınlarından XVI. seri, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1973.